

**Таълим шакиллари ва методларига қуйиладиган
замонавий талаблар**

*СамДАҚИ Катта ўқитувчи И.Ю. Эгамов
СамДАҚИ ўқитувчиси Н.Н. Тўраева
201-КТ(МКК) талабаси Б. Дагарова*

Ўзбекистонда ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларида амалга оширилаётган ислохотларнинг мақсади инсон ва унинг манфаатлари, унинг ҳафсизлиги ва фаровонлигини таъминлаш ҳамда баркамол авлодни вояга ўтказишга қаратилгандир. Ўзбекистон давлат мустақиллигининг қўлга киритгандан кейинги вақт ичида босиб ўтган тараққиёт йўли асрларга арзигулик самара ва мазмун касб этмоқда.

Маълумки, тараққиётни ҳаракатга келтиришда ва турмушда рўй бераётган жараёнларга ўз таъсирини ўтказишда жамият ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, маданий-маънавий янгиланишининг муҳим субъекти бўлган ёшлар, уларни баркамол шахс қилиб тарбиялаш муҳим аҳамиятга эга. Ҳар бир жамиятнинг келажаги унинг ажралмас қисми ва ҳаётий зарурати бўлган таълим тизимининг қай даражада ривожланганлиги билан белгиланади. Бугунги кунда мустақил тараққиёт йўлидан бораётган мамлакатимизнинг узлуксиз таълим тизимини ислох қилиш ва такомиллаштириш, янги сифат босқичига кўтариш, унга илғор педагогик ва ахборот технологияларини жорий қилиш ҳамда таълим самарадорлигини ошириш давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Ўзбекистон Республикасида “ Таълим тўғрисидаги” Қонун ва Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг қабул қилиниши билан узлуксиз таълим тизими орқали замонавий кадрлар тайёрлашнинг асоси яратилди.

Замонавий педагогикада таълимнинг умумий шакллари (жамоавий, гуруҳ бўлиб, яқка тартибда) ва ўқув-тарбиявий жараённи ташкил этиш шакиллари (дарс, фан, техника тўғарақлари, ўқувчилар илмий уюшмалари, саёҳатлар) фарқланади. Таълимни ташкил этиш шакллари педагогик жараённи ташкил этишининг тарихан мавжуд бўлган, барқарор ва мантиқан туганланган кўриниши бўлиб, унга мунтазимлик ва яхлитлик, ўз-ўзини ривожлантириш, шахсийлик ва фаолиятли табиат, иштирокчилар таркибининг доимийлиги, ўтказишининг муайён тартиби мавжудлиги хосдир. Дарснинг асосий таркибий элементларига қўйидагиларни киритиш мумкин: биринчи элемент-ташкилий қисм: иккинчи элемент – уйга берилган ёзма вазифаларни текшириш: учунчи элемент – ўқувчилар билимининг оғзаки текшириш (ёки сўраш): тўртинчи элемент – янги материални тушунтириш: бешинчи элемент – янги материални мустахкамлаш, баҳолаш: олтинчи элемент – уйга вазифа бериш; еттинчи элемент дарсни уюшқоқлик билан яқунлаш.

Дарснинг тузилишлари қуйидаги уч турда бўлиши мумкин:

Ананавий дарс тузилиши : сўраш , тушунтириш , мустахкамлаш, уйга

вазифа бериш

Замонавий дарс тузулиши : дидактик (асосий) ва мантиқий психологик
Замонавий дарс тузулишига қўшимча : мотивланган ва услубий .

А) Дидактик тузулиши:

1. (аввалли) билимларни ва ҳаракат усулларини фаоллаштириш.
2. Янги тушунча ва ҳаракат усулларини шакиллантириш .
3. Билимларни қўллаш, билиш ва қўникмаларни шакиллантириш (махсус такрорлаш ва мустахкамлаш).

Б) Дарснинг мантиқий – психологик тузулиши:

1. Маълум билимларни тиклаш ва идрок этиш.
2. Талаба (ёки ўқувчи) лар томонидан янги билимларни англаш ва тушунча.
3. Билим элементлари ва ҳаракат усулларини умумлаштириш .
4. Билимлар ва янги ҳаракат усулларини намунадагидек ҳамда ўзгартирилган шароит вазиятларида қўлай олиш

В) Дарсда излаш фаолият босқичлари:

1. Муаммоли вазиятни ташкил этиш ва муаммони қўя олиш.
2. Фаразларни исбот этиш.
3. Муаммоларнинг тўғри ҳал этилганлигини текшириш.
4. Хулосалани шакиллантириш.
5. Билимларни нотаниш(ностандарт) вазиятларда қўллаш.

Г) Дарснинг мотивланган тузулиши:

1. Ўқувчиларининг диққатини ташкил этиш ва бошқариш .
2. Фаолият мазмунини шархлаш(изоҳлаш) .
3. Ўқувчилар билан ҳамкорликда дарснинг мақсадини белгилаш.
4. Мақсадга эришишда ютуқли вазиятларни вужудга келдириш
5. Ўқувчиларнинг ҳаракатларида ижобий хис -туйғулар ва ўзига ишончни қўллаб-қувватлаш.

Д) Ўқув фаолияти тузулиши:

Ўқув фаолияти

Талаб, мотив, ўқув ҳаракатлари, ўзини – ўзи назорат,
ўзини – ўзи баҳолаш.

Е) Дарслар типологияси:

- 1- тип- янги билимларни берувчи , янги материални ўрганиш дарси.
- 2- тип- қўникма ва малакаларга ўргатувчи дарс:
- 3- тип- билимларни амалиётда қўллаш ва мукамаллаштириш дарси.
- 4- тип- такрорлаш, тизимлаштириш ва умумлаштириш, қўникмаларни Мустахкамлаш дарси.
- 5- тип билим ва қўникмаларни тартибга солиш, назорат қилиш, баҳолаш ва коррекция дарси
- 6-тип – аралаш дарс